

Nemes Dezső

HARCI KÖZPONT

Szegeden a horthysta hatósági szervek még a Vörös Hadsereg bevonulása előtt, október első napjaiban szétzültek. A régi munkásmozgalmi aktivisták — írja a szakszervezetek újjászervezéséről szóló ismertetés — „október 9-én visszalopakodtak a városba, illegális megbeszélésre ültek össze”. Régi kommunisták és a kommunista párthoz csatlakozó régi szociáldemokraták szervezték ezt a megbeszélést, melyen a helyi szakszervezetek több vezetője is részt vett. A fasiszták fejvesztett meneküléséből látták, hogy a felszabadulás küszöbön áll. Megvitaták az új városvezetéshez szükséges tennivalókat. Két nap múlva Szeged, a Tiszavidék legnagyobb városa felszabadult. A város szovjet katonai parancsnoka még aznap meghívta a szervezett munkások képviselőit, hogy megbeszélje a leg-sürgősebb teendőket.

A legtöbb üzemből és a közhivatalok éléről — közli a fenti jelentés — „menekültek a tulajdonosok és a vezetők”. A régi szervezett munkások „még emlékeztek rá, hogy a gyárak vezetésére, a termelés megszervezésére 1919-ben üzemi tanácsokat alakítottak. Világossá vált, hogy most is hasonlóan kell eljárni. Így alakultak meg a dolgozók alulról jövő kezdeményezésére a 6—9 tagból álló üzemi bizottságok”. A választásokról felvett jegyzőkönyvekben meghatározták azt is, hogy „az üzemi bizottság nem tulajdonosa, hanem csak vezetője az üzemnek”. Megértették, hogy az üzemek tulajdonjogáról nem helyileg döntenek, de jól tudták, hogy a termelést — mindenféle tulajdonjogra való tekintet nélkül — helyi kezdeményezéssel, a dolgozók mozgósításával kell megindítani. Október 18-án a kommunisták nagygyűlést rendeztek. „Szegeden soha nem látott tömeg gyűlt össze — olvas-

suk a fenti jelentésben, —, hogy meghallgassa az első szabad szót, amely Szegeden 25 év után elhangzott”. Megalakult a kommunista pártszervezet, és a városban gyors ütemben megindult az új élet. A régi szociáldemokrata pártszervezet tag-ságának többsége a kommunista párt tagja lett. Ebben a tényben megmutatkozott az a nagy balratolódás, ami a felszabadulás idején a munkásság körében országos mértékben végbement.

A Magyar Kommunista Párt Külföldi Bizottságának Magyarországra érkezett tagjai 1944 október végén bizottságot alakítottak Szegeden a felszabadult területeken létesülő pártszervezetek és az újjáépítő munka irányítására. Ennek tagjai voltak Gerő Ernő, Révai József és mások.

A szegedi központi szerv november 9-én közös tanácskozást tartott a szegedi, orosházi, a hódmezővásárhelyi és a makói pártszervezetek vezetőseivel a helyzet és a feladatok megtárgyalására. A helyi pártszervezetek képviselői beszámoltak az újjáépítés és a pártépítés terén végzett munkájukról. Egyes helyeken, például az üzemi tanácsokat alakító szegedi munkások között is voltak, akik azt hitték, hogy „többször proletárdiktatúrát kell teremteni. A tanácskozás álláspontja az volt, hogy a közvetlen feladat az egész ország felszabadítása és a demokratikus Magyarország megteremtése, míg a szocializmus megvalósítására később kerül sor. A német megszállók ellen folytatott küzdelem során széles körű demokratikus összefogást kell létrehozni: a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot. „Amikor mi arra törekszünk, hogy a demokratikus erőket egyesítsük — mondotta Gerő Ernő, aki az értekezletet vezette —, nem jelenti azt, hogy mindenkét befogadjunk ebbe az egyesülésbe. Csak a valóban demokratikus erőket akarjuk a

kommunista párt vezetése alatt végső fokon egyesíteni, nem pedig a reakciós elemeket. Gyengeknek kell tehát, hogy a munka folyamán úgy dolgozzunk, hogy a reakciós elemeket kiszorítsák olyan haladó szellemű demokraták, akik velünk együtt dolgoznak, és szívügyük a szabad, független, demokratikus Magyarország”. A tanácskozás fellépett a demokratikus polgári pártokkal való együttműködés lebecsülése ellen, de ugyanakkor éberségre nevelte a pártot a reakciós polgári körök álmunkájával szemben.

A szegedi pártszervezet november 19-i taggyűlésén Révai József ismertette az új demokratikus Magyarország megteremtésének programját. „Nem burzsoá-kapitalista

demokráciát akarunk — mondotta —, hanem népi demokráciát, ahol a nép szabadságjogai nem függőfalevél, ahol a föld a paraszté, ahol meg van semmisítve a magyar nagybirtokos osztály, ahol az államhatalom szervei a nép kezében vannak, a nép megbízhatóbb kezében, az öntudatos szervezett munkásság, tehát a kommunisták kezében is. Az, ami itt történik Szegeden, hogy az elvtársak elfoglalják a különböző posztokat, azt jelenti, hogy most itt megteremtjük a biztosítékát annak, hogy a népek, a munkásságnak, a parasztságnak a Magyarországa szülessék meg... Előbb vagy utóbb sor kell hogy kerüljön az egész magyar tőkésosztálynak való leszámolásra. Független Magyarország nélkül, magyar demokrácia nélkül, a föld felosztása nélkül nem tudunk felkészülni erre a harcra.”

1944 decemberében, Észak-Magyarország felszabadítása idején, a felszabadult területek pártszervezeteit irányító bizottság áthelyezte székhelyét Szegedről Debrecenre. De Szeged, Dél-Magyarország legjelentősebb városa Debrecen mellett továbbra is egyik fő központja maradt a demokratikus Magyarország megteremtéséért folyó küzdelemnek.

(Részlet a szerző Magyarország felszabadítása c. könyvéből.)

ELSŐ NAPOK

Az első napok zűrzavarából némiképp kibontakozva, Szeged ismét a normális élet felé közeledik. Lassan előbújnak az emberek a pincékből, a zárt ajtóik mögül, a félelem oszla-
dozik. A közbiztonság, hála a szakszervezeti munkásságból alakult polgárőrségnek és az orosz katonai parancsnokság erélyes intézkedéseinek, mindinkább tökéletesebb és mindinkább kevesebb lesz a panaszok számára. Mi, szegediek mindannyian megállapíthatjuk, hogy átestünk a háborús veszedelem nehezen, és olyan életlehetőség kapujában állunk, amilyen előtt fennállásunk óta sohasem. Tárnyalagosan kimondhatjuk, szembeállítva a német és magyar katonaság viselt dolgaival Oroszországban, hogy egyenesen szerencsés megmenekülésnek minősíthetjük a városunk háborús átélését. A rémhírterjesztők és a rémhírterjesztőkre támaszkodó propaganda alapján azt várta Szeged népe is, hogy gyilkosságok, elhurcoltatások fogják megterjedni. Ez nem történt meg. Hogy ma Szeged szegény és kifosztott, az nagyrészt a visszavonuló német katonaságot terheli.

Városunknak jutott osztályrészül az a kiváltság, hogy mint jelentős város, elsőnek tudhatta magának az egyszer s mindenkorra való társadalmi felszabadulás örömét. Öröm ez már most is, amikor még szívünk vérzik, hiszen mindannyiunknak van egy-egy elszakított testvérünk, aki kényszerű és keserves kenyerét kénytelen enni a náciizmus erőszakrendszerének. Öröm, mert hisszük, hogy kevés idő kell már hozzá, hogy keblünkre ölelhessük őket, illetve közülük azokat, akik nem viselték homlokukon és szívükben a mérgezés, megrontás bélyegét...

Megindult tehát az élet. Langyos őszi nap árasztja bizalmasan simogató fényözönét. Az üzletek megnyitják, s ajtóikban az ismerős fejek vendégváróan hajolnak kifelé. Az utcákon megszokott ütemben mennek dolgukat végezve az emberek. Itt-ott egy-egy piros karszalagos ifjúmunkás polgárrendőr ad szíves útbaigazítást és felvilágosítást a közrendet illetően... Hol van már a félelem a bizonytalan jövő

előtt? Ma kész programunk van: dolgozni, termelni, alkotni, egyetérteni, megérteni. A város ismert étkezéjében, a megtelt asztaloknál folyik a beszélgetés. De mennyivel más témakörben és elemzőkészséggel, mint még két héttel ezelőtt. A kommunisták magyarországi pártjának a szegedi színházban megrendezett népgyűlésén megtudta a város minden rétege, hogy az emberi szív és értelem gondoskodni kíván róluk. Hogy az életünk új medrében a rend és fejlődés továbbvitelére mindenki tehetségére szükség van.

Menetelő orosz katonák dala tölti meg az utcákat, elfeledtetve velünk a propaganda vészharangjának kongatásait. Amulva nézzük a városban átvonuló, legkorszerűbb fegyverekkel felszerelt orosz hadsereget. A V-1 csodafegyver halása alatt álló félrevezetett kevesek is megszűntek csodálkozni a szovjet teljesítményein...

Éled a város, József Attila, Juhász Gyula városa. József Attila, a nagy szocialista költő minden gondolata, minden prózai és poétai sora az ellen a rendszer ellen küzdött, amelyet a szovjet felszabadító népek segítségével, már a város határain messze túl tudunk. Forradalmár volt és kicsit próféta is. És főképpen annyira ember, hogy az embertelenség lápvilágából a halálba menekült.

Mi most üdvözlünk minden tehetséget, minden elnyomott értelmiséget, minden alkotásvágyban elmarasztalt feltörekvőt, mindenkit, akit a szocializmus ellen esküdt rendszer kielégítetlenül hagyott... Ígérünk, és ígérőnkre az ébredő város inspirál, hogy aki becsületesen, megalkuvást nem ismerve, a szeretet és emberség gyakorlását szem előtt tartva, a kollektív termelésben feloldja képességeit, annak boldogulása útjait nyitvatartjuk és kikövezzük...

A Széchenyi téren még zöldell a pázsit. Rozsdabarna levelek kerülgetik az emberi lábakat: a házak lejtőin megcsillan az öregedő nap bronz színe, megkondulnak a harangok. Hittel zárjuk a napot és bízva várjuk a holnapot. Karjainkat elpihentetjük, hogy holnap új erővel tudjunk ölelni és munkálkodni a magyar nemzet, a szociális fejlődés érdekében.

(A Szegedi Népakarat 1944. október 21-i számából.)

FEHÉR ZÁSZNÓ

A felszabadulás előtt két nappal csak rendkívül gyorsan mozgó német csapatrészek lézengtek a város utcáin, de azok is főleg egy irányba: a budapesti nemzetközi út felé. Ezzel szemben a náci ügynökök egyre híresztelték a felmentő hadosztályokat, hol a Balkánról, hol a birodalom belsejéből. Az ágyúdörgés egyre erősödött, sőt a város külső részei tüzéri tálalatot is kaptak. Estefelé csak a magyar katonákat lehetett az utcán látni, akik mint annyiszor már, most is utóvédei maradtak a németeknek.

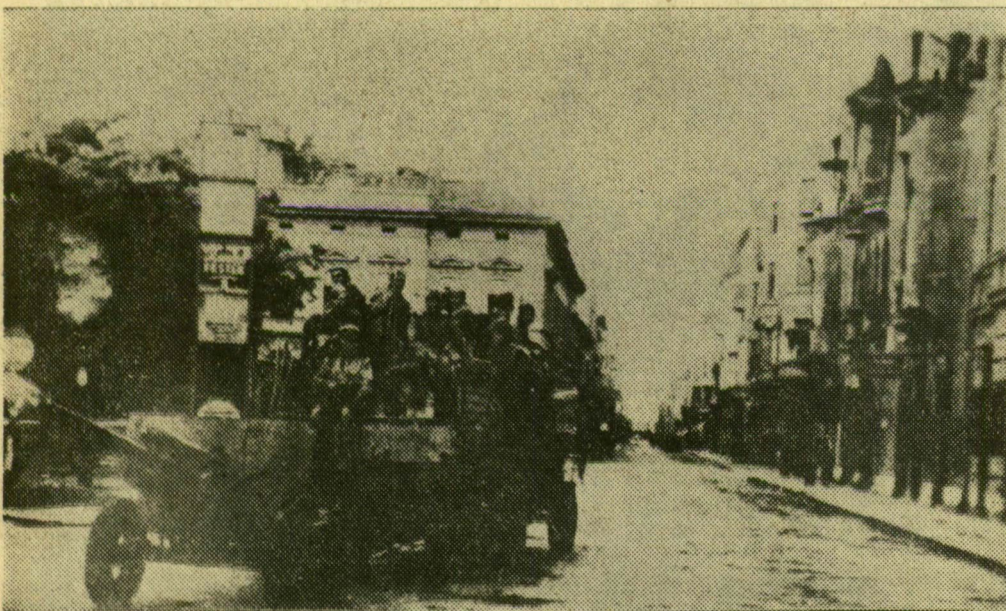
A felszabadulás első napján az egész város lakossága a pincékben lakott...

Este úgy hatalmas detonáció, majd egy második reszkettette meg a levegőt — a teuton rombolószellem tehetetlen dühe levegőbe röpítette a közúti hidat és a vasúti híd még épen maradt részeit...

A Tiszán több helyen előzőleg átkelt Vörös Hadsereget nem lehetett tovább feltartóztatni, a város be volt kerítve. A tüzéri tüzet már a gyalogsági fegyverek zaja is tarkította. Az első vöröskatoná kedden este (október 10-én) lépett a város területére. A lövöldözés hol erősödött, hol elnémult. Reggelre, mire a nap felkelt, a városházán fehér zászló lengett, az utcákon a Szovjetunió katonái sétáltak és barátságosan mosolyogtak az először féltéken, majd boldog örömmel előjövő polgári lakosságra.

Szeged felszabadult, a város élete mindinkább kezd a normális mederben megindulni, mert szertefoszlott a város felett a bizonytalanság, a rettenetes nyomasztó rémképe. Új és szociális Magyarország épül majd fel a régi rendszer kártyavárként összeomlott tákolmánya helyén.

(A Szegedi Népakarat 1944. október 18-i számából.)

Gépkocsival vontatott löveg a városközpontban, a tcherautón a kezelő személyzet

A nehéztüzérség a mai Lenin körúton jött, itt csatlakozott a csapatokhoz